

Bogdan Klepacki

Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW

Profesor Zygmunt Wojtaszek – Naukowiec, Nauczyciel, Człowiek

W rozwoju różnych organizacji, w tym również uczelni, wiodącą rolę spełniają poszczególne osoby, konkretni ludzie. Z biegiem czasu zmieniają się regulacje prawne, struktury organizacyjne, ich baza materialna itd. W każdym jednak warunkach o sukcesie (lub porażce) tych organizacji decydują ludzie, ich charaktery, zaangażowanie, umiejętność współpracy, kreowania twórczej atmosfery, koleżeńskości. To pozwala trwać i rozwijać się organizacjom mimo zmiennych „wiatrów” w otoczeniu, raz korzystnych, innym razem mniej sprzyjających.

Również w przypadku Wydziału Ekonomiczno-Rolniczego, w tym Katedry (Instytutu) Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych, miał miejsce ten szczęśliwy traf, iż zawsze znajdowała się tu grupa osób, stanowiących swoiste filary rozwoju, osoby o głębokim intelekcie, pozbawione koniunkturalizmu, mające na celu głównie dobro nauki, Uczelni, Wydziału, zespołów badawczych i dydaktycznych. W przypadku Katedry (Instytutu) Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych można tu wymienić Profesora Ryszarda Manteuffla, a także grono innych osób, Jego Uczniów, a dla mojego pokolenia Mistrzów. W tym gronie wymieniany jest jednym z nich także Profesor Zygmunt Wojtaszek. I właśnie z okazji Jego Jubileuszu 70-lecia urodzin i 50-lecia pracy zawodowej przypadł mi zaszczyt prezentacji tego, czego dokonał, a na miarę mych skromnych możliwości scharakteryzować Go jako Człowieka.

Droga życiowa Profesora Zygmunta Wojtaszka

Profesor Zygmunt Wojtaszek urodził się 1 października 1929 roku we wsi Dzierżkowice w powiecie Kraśnik Lubelski. Pochodzi z rodziny chłopskiej. Gimnazjum humanistyczne i liceum gospodarstwa wiejskiego ukończył w Lublinie. Studia wyższe odbył w latach 1949–1954 na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (inżynierskie w zakresie zootechniki) oraz na Wydziale Rolnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (magisterskie w zakresie ekonomiki rolnictwa). W latach 1955–1956 studiował w Państwowym Instytucie Ekonomicznym w Moskwie, a od 1957 do 1959 r. był doktorantem – stypendystą w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW.

Rada Wydziału Ekonomiczno-Rolniczego SGGW nadała Mu w 1960 roku stopień doktora nauk rolno-leśnych za pracę pt. *Typy produkcyjne oraz typowe i przodujące gospodarstwa rolnicze północnego Mazowsza*, natomiast w 1966 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie ekonomiki rolnictwa na podstawie rozprawy habilitacyjnej nt. *Kierunki gospodarstw indywidualnych w Polsce centralnej* oraz ogólnej pozytywnej oceny Jego dorobku naukowego. Pracę doktorską wykonał pod kierunkiem Prof. dr. hab. Ryszarda Manteuffla. Została ona opublikowana w całości przez PWRiL w roku 1961. Po uzyskaniu doktoratu, oczekując na etat pracy w Katedrze, odbył 6-miesięczny staż produkcyjny na farmach w Wielkiej Brytanii.

Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk rolniczych uzyskał w 1976 r., a stanowisko profesora zwyczajnego w 1992 roku.

Pracę zawodową Profesor Wojtaszek rozpoczął w 1949 roku łącząc ją ze studiami. Początkowo pracował jako gminny agronom w Konopnicy k. Lublina, a następnie był inspektorem ekonomicznym w Wojewódzkim Zarządzie Związku Samopomocy Chłopskiej w Lublinie¹, po przejściu zaś w 1953 r. na studia magisterskie do SGGW rozpoczął pracę w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych (wówczas nosiła nazwę Katedra Planowania i Organizacji Socjalistycznych Przedsiębiorstw Rolniczych). W latach 1967–1970 i 1975–1976, pozostając na stanowisku docenta, kierował Studium Podyplomowym w zakresie ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw rolniczych na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym SGGW. Korzystając z urlopu w SGGW, w latach 1971–1974 pracował jako ekspert FAO w Mongolii. Utworzył tam od podstaw Zakład Organizacji Gospodarstw i Rachunkowości w Centralnym Ośrodku Doskonalenia Kadr Rolniczych oraz przygotował do prowadzenia zajęć 19 specjalistów mongolskich. Od 1977 do 1992 r. był kierownikiem Zakładu Ekonomiki i Organizacji Produkcji Rolniczej w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych, a w latach 1992–1994 kierownikiem tej Katedry.

Profesor Zygmunt Wojtaszek prowadził i nadal prowadzi ożywioną działalność zawodową również poza SGGW, w różnych instytucjach i organizacjach rolniczych. W latach 1954–1955 był konsultantem z zakresu organizacji gospodarstw w byłym Centralnym Instytucie Rolniczym, a w latach 1958–1960 pracował w Zakładzie Planów Perspektywicznych Rolnictwa Komisji Planowania przy Radzie Ministrów i prowadził korespondencyjną Poradnię Rolniczą przy SGGW. Po uzyskaniu doktoratu, a zwłaszcza po habilitacji, był powoły-

¹ Początki swojej pracy naukowo-dydaktycznej Profesor Wojtaszek opisał we wspomnieniach poświęconych Profesorom H. Romanowskiemu i P. Szewczykowi w książce pt. „Profesorowie Wydziału Rolnego UMCS w Lublinie”. Lublin, 1994.

wany w skład rad naukowych i ekspertów przy centralnych i regionalnych organizacjach. W latach 1959–1964 oraz 1980–1984 był zastępcą członka Naczelnego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Przez ponad 10 lat (1978–1990) uczestniczył w pracach różnych komisji przy Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Profesor Zygmunt Wojtaszek był dwukrotnie (1976–1980 oraz 1984–1987) członkiem Senatu Akademickiego SGGW, a także wielu komisji senackich i wydziałowych. Uhonorowany został wieloma odznaczeniami i wyróżnieniami (m.in. Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Warszawskiego”) oraz nagrodami Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (7-krotnie) i JM Rektora SGGW.

Profesor Zygmunt Wojtaszek jako Naukowiec

Dotychczasowy dorobek Profesora Zygmunta Wojtaszka jest imponujący zarówno co do wartości merytorycznej, zakresu (różnorodności) tematyki badań, jak i liczby publikacji. W latach 1954–1999 Profesor opublikował ponad 260 pozycji, w tym 70 monografii, studiów, rozpraw i komunikatów naukowych oraz 16 podręczników i skryptów.

Publikacje naukowe Profesora dotyczą wielu problemów, trudno jest wszystkie wymienić. Wskażę więc tylko ważniejsze kierunki badawcze i te elementy prac, które poszerzyły naszą wiedzę naukową lub wzbogaciły warsztat badawczy. Ogólnie można stwierdzić, że Profesora Wojtaszka najbardziej interesują zagadnienia mikroekonomiczne, głównie w zakresie ekonomiki i organizacji gospodarstw rolniczych, indywidualnych i spółdzielczych, a także ekonomiki produkcji rolniczej. Chronologicznie najwcześniejsze Jego prace dotyczyły typologii gospodarstw rolniczych z punktu widzenia warunków przyrodniczo-ekonomicznych, nastawienia produkcyjnego i efektywności gospodarczej. W rezultacie badań stworzył system kwalifikacyjny warunków produkcyjnych gospodarstw, ułatwiający analizę oraz doskonalenie organizacji i intensyfikacji produkcji rolniczej. System ten stał się podstawą szerokiej dyskusji w kręgach ekonomistów rolnych, zwłaszcza w Komitecie Ekonomiki Rolnictwa PAN, i został wprowadzony do wielu podręczników z organizacji i ekonomiki gospodarstw rolniczych.

Profesor Zygmunt Wojtaszek sprecyzował pojęcie gospodarstwa typowego i modelu gospodarstwa rolniczego oraz wykazał przydatność typizacji gospo-

darstw dla rejonizacji produkcji rolniczej. Wprowadził także metodę analogii stosowaną przez służbę rolną do poprawy organizacji gospodarstw rolniczych.

W latach pięćdziesiątych przeanalizował genezę powstania i spopularyzował w literaturze polskiej powszechnie obecnie stosowaną w analizach gospodarki rolnej jednostkę zbożową. Szczególne znaczenie odegrał w tym względzie artykuł Profesora pt. *Jednostki zbożowe i inne miary wartości produktów gospodarstwa rolniczego*, opublikowany w *Zagadnieniach Ekonomiki Rolnictwa* (nr 5 z 1958 roku).

Na początku lat sześćdziesiątych, w wyniku studiów literatury oraz przeprowadzonych badań, stworzył system klasyfikacji gospodarstw indywidualnych według kierunków i stopni wielostronności produkcji, który opublikował we wspomnianej już rozprawie habilitacyjnej. System ten znalazł ogólne uznanie i do dziś jest wykorzystywany w badaniach ekonomiczno-rolniczych oraz jest trwałym elementem podręczników z zakresu ekonomiki i organizacji gospodarstw rolniczych.

Kolejną problematyką podjętą przez Profesora Zygmunta Wojtaszka były zagadnienia produktywności i dochodowości gospodarstw indywidualnych o różnych kierunkach produkcji. W wyniku wnikliwych badań wskazał warunki, w których gospodarstwa różnie ukierunkowane osiągają najlepsze wyniki ekonomiczne. Z tego zakresu na wyróżnienie zasługuje monografia Profesora pt. *Produkcyjność i dochodowość gospodarstw indywidualnych o różnych kierunkach w Polsce*, opublikowana w *Rocznikach Nauk Rolniczych* (w roku 1968, tom 78, zeszyt 4).

Ważne były także badania dotyczące zagadnienia wielkości gospodarstw indywidualnych. Profesor zsyntetyzował miary możliwe do zastosowania w ocenie wielkości gospodarstw, co przedstawił w pracy *Zagadnienie wielkości gospodarstwa indywidualnego w Polsce*, opublikowanej w *Zeszytach Problematycznych Postępów Nauk Rolniczych* (w 1970 roku, zeszyt 102). W wyniku badań stwierdził też, co w końcu lat sześćdziesiątych nie było takie oczywiste, że gospodarstwa o obszarze poniżej 7 ha nie są w stanie spełnić przewidywanych dla nich zadań w procesie podnoszenia produkcji rolniczej i rekonstrukcji społeczno-technicznej polskiego rolnictwa.

Profesor Zygmunt Wojtaszek zajmował się także doskonaleniem metod zarządzania i reorganizacji gospodarstw indywidualnych. Wyniki z tego zakresu znalazły m.in. wyraz w książce pt. *Programowanie produkcji roślin oleistych* (Zakład Wyd. CRS, 1975). Podejmował też wielokrotnie zagadnienia rachunku ekonomicznego oraz rachunkowości. Między innymi analizował możliwość stosowania różnych systemów rachunkowości w gospodarstwach indywidualnych. W pracy pt. *Zasady organizacji gospodarstwa indywidualnego za pomo-*

ca metody planowania programu, opublikowanej w *Nowym Rolnictwie* nr 10 z 1967 r., wprowadził kategorię dochodu bezpośredniego. Pisał wówczas, że „Dochód bezpośredni stanowi różnica pomiędzy wartością produkcji a kosztami zmiennymi bezpośrednimi. Termin dochód bezpośredni przyjęliśmy umownie, ze względu na brak innego lepszego określenia odpowiadającego tej kategorii ekonomicznej. W języku angielskim kategoria ta nosi nazwę »Gross Margin«, co w tłumaczeniu dosłownym odpowiada »Różnicy brutto« albo »Dochodowi brutto«. Jednak termin »Dochód brutto« jest w naszej nomenklaturze przyjęty do oznaczania innej od tej, o którą nam chodzi kategorii ekonomicznej. Gdyby zaś do kosztów zmiennych zaliczyć również pełny koszt robocizny, otrzymalibyśmy »zysk brutto«, a więc kategorię znaną i używaną w programowaniu liniowym w zakresie PGR”. Zaproponowana przez Profesora Wojtaszka kategoria „dochodu bezpośredniego” była powszechnie używana w projektowaniu urządzania gospodarstw chłopskich. W latach dziewięćdziesiątych, na skutek dostosowania kategorii ekonomicznych używanych w Polsce do kategorii Unii Europejskiej, została ona zastąpiona nazwą „nadwyżki bezpośredniej”.

W latach siedemdziesiątych Profesor Zygmunt Wojtaszek rozpoczął badania nad przebiegiem i skutecznością procesu przekształceń gospodarstw wielostronnych w wyspecjalizowane. Wykazał błędy oraz utrudnienia, jakie występowały w specjalizacji gospodarstw i ich otoczeniu. Opracował uproszczony rachunek opłacalności produkcji w gospodarstwach wyspecjalizowanych. Podsumowanie tej problematyki znalazło m.in. wyraz w książce napisanej przez grono autorów pod kierunkiem Profesora pt. *Kierunki specjalizacji gospodarstw indywidualnych* (PWRiL, 1980 r.). W tym miejscu warto jednak wspomnieć, iż problematyka specjalizacji pojawiała się w pracach Profesora już na początku lat sześćdziesiątych, po powrocie ze stażu w Wielkiej Brytanii i ZSRR: opracowania te dotyczyły rolnictwa wspomnianych państw.

W latach osiemdziesiątych Profesor Zygmunt Wojtaszek prowadził także badania dotyczące powiązań rolnictwa i infrastruktury technicznej oraz społecznej. Wbrew powszechnym opiniom stwierdził, że infrastruktura wsi, kształtowana głównie przez pozarolnicze gałęzie gospodarki narodowej, najczęściej nie miała pozytywnego wpływu na pożądane kierunki rozwoju rolnictwa. Swoje obserwacje w tym względzie zawarł Profesor w artykule (wspólny z J. Kupidurskim) pt. *Gospodarka rolna w gminach i wsiach o różnym poziomie infrastruktury*, opublikowanym w *Rocznikach Nauk Rolniczych* w 1988 roku (Seria G, tom 85, zeszyt 1).

Od roku 1987 po dzień dzisiejszy Profesor Zygmunt Wojtaszek zajmuje się problematyką gospodarstw rolniczych położonych w rejonach o przewadze gleb nisko urodzajnych. Z tego zakresu opublikował kilka prac, jednak na

szczególną uwagę zasługują dwie, a mianowicie: *Gospodarka rejonów rolniczych z przewagą gleb nisko urodzajnych – stan obecny i perspektywy* wykonana na zamówienie KER PAN oraz *Granica opłacalności użytkowania rolniczego gruntów marginalnych* wykonana w ramach grantu KBN i wydana przez IERiGŻ w 1998 r. Profesor wykazał korzyści i straty wynikające z wyłączenia gleb najsłabszych z użytkowania rolniczego. Dokonał analizy kosztów pozarolniczego ich wykorzystania, np. poprzez zalesienie, przeznaczenie na cele rekreacyjne czy tworzenie parków krajobrazowych. W ostatniej z cytowanych prac stwierdził też, że nawet na gruntach marginalnych istnieją gospodarstwa, które uzyskują efektywność nakładów równą lub nawet wyższą od średniej krajowej. Ustalił, iż na około połowie gleb słabych nakłady są efektywnie wykorzystane pod względem ekonomicznym. Określił też szczególne znaczenie obszaru w gospodarstwach położonych na ziemi gorszej jakości.

Profesor Zygmunt Wojtaszek był organizatorem i kierownikiem kilku zespołów badawczych zajmujących się rozwojem spółdzielczości rolniczej w Polsce. Na podstawie oryginalnych badań dokonał analizy zjawisk pozytywnych oraz negatywnych w gospodarce spółdzielczej, a także uwarunkowań rozwoju gospodarstw spółdzielczych. Wskazał też na niedoskonałości kryteriów oceny RSP w okresie przed reformą gospodarczą.

Analizując dorobek publikacyjny Profesora Zygmunta Wojtaszka można stwierdzić, iż przedmiot jego zainteresowań stanowiła bardzo zróżnicowana problematyka. Bez wnikania w szczegóły wspomnę tylko o takich zagadnieniach, jak: mechanizacja a wydajność pracy w rolnictwie, upowszechnianie postępu w zakresie ekonomiki i organizacji gospodarstw rolniczych, rozmieszczenie produkcji rolniczej w Polsce, struktura zasiewów i produkcji globalnej a struktura produkcji końcowej, ewidencja kosztów i produkcji, produkcja zbóż w RSP, mierniki oceny celu gospodarowania, liczebność i jakość siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych i PGR, analiza gospodarstwa rolniczego, miejsce nauk ekonomiczno-rolniczych w Polsce. Głównie jednak starał się wypełniać luki występujące w metodyce analizy i oceny organizacji gospodarstw oraz w stosowanej terminologii. Ciekawy, choć mało znany jest fakt, iż Profesor Wojtaszek swoim opracowaniem poświęconym historii rozwoju nauki ekonomiki rolnictwa w Polsce dał asumpt szwedzkiemu uczonemu Josefowi Nou do przestudiowania oryginalnych prac polskiego uczonego Profesora Juliusza Au, opublikowanych w języku niemieckim. W rezultacie J. Nou w swojej pracy pt. *Studies in the Development of Agricultural Economics in Europe* (wydana w Uppsali w 1967 roku) w nowym świetle przedstawił pozycję naukową Profesora J. Au i stwierdził, że jego badania stanowiły pionierski wkład do rozwoju nowego kierunku nauk ekonomiczno-rolniczych w skali europejskiej.

Profesor Zygmunt Wojtaszek jako Nauczyciel i Wychowawca

Poza własnymi badaniami oraz publikacją ich wyników, na działalność Profesora Zygmunta Wojtaszka składa się kształcenie kadr naukowych oraz studentów. Wkład Profesora jest tu znaczny. Pod Jego kierunkiem prace doktorskie wykonało i obroniło siedem osób: Stanisław Dawid, Andrzej Zadura, Janusz Heller, Bogdan Klepacki, Andrzej Zawadzki, Krzysztof Lachowski, Jerzy Kupidurski.

Jeden z doktorantów Profesora uzyskał kolejno stopień doktora habilitowanego oraz tytuł profesora nauk ekonomicznych.

Poza bezpośrednią opieką nad doktorantami jako promotor, Profesor Zygmunt Wojtaszek był dwukrotnie (1978–1982 oraz 1995–1999) kierownikiem Stacjonarnych Studiów Doktoranckich prowadzonych na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym SGGW. Należy podkreślić, że obydwa osiągnęły wysokie, ponad 90% wskaźniki sprawności. Profesor jest też cenionym recenzentem. Wspomnę tylko, iż funkcję tę pełnił w 32 przewodach doktorskich i 12 habilitacyjnych. Był recenzentem w 9 postępowaniach o nadanie tytułu naukowego profesora. W latach 1986–1989 przewodniczył komisji ds. opiniowania przewodów i rozpraw doktorskich w instytutach podległych Ministerstwu Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Wpływa też na rozwój środowiska ekonomistów rolnych jako wieloletni członek Komitetu Ekonomiki Rolnej PAN (od 1968 roku), członek Rady Naukowej IUNG (1988–1991) oraz IERiGŻ (od 1991 do 1999 roku). Przez 12 lat (1966–1978) był redaktorem działowym *Zeszytów Naukowych SGGW*, a przez 30 lat (w latach 1969–1999) redaktorem naczelnym *Roczników Nauk Rolniczych. Seria G. Ekonomika Rolnictwa*. W latach 1976–1990 (14 lat) był członkiem Kolegium Redakcyjnego *Zagadnień Ekonomiki Rolnej*. W sposób nieformalny był i jest konsultantem dla wielu osób przygotowujących prace doktorskie, habilitacyjne czy też realizujących inne badania. Był recenzentem licznych prac przeznaczonych do publikacji. Wkładał w nie dużo wysiłku intelektualnego. Na przykład, Profesor W. Pytkowski odpowiedź na recenzję swojego podręcznika pt. *Organizacja i ekonomika gospodarstw* wykonaną dla PWN przez Profesora Z. Wojtaszka zakończył następująco: „Wiele recenzji w życiu poznałem i dlatego kończąc nie mogę nie zwrócić uwagi na szerokość problemową recenzji, co pozwoliło autorowi na ściślejsze sprecyzowanie i uporządkowanie używanych pojęć oraz jak taka poszerzona dyskusja między recenzentem a autorem może przyczynić się do pogłębienia omawianych tematów, czyli patrzenia i głębiej, i szerzej. Odpowiedź na recen-

zję pisałem z całą przyjemnością”. Można więc stwierdzić, że Profesor Zygmunt Wojtaszek aktywnie oddziaływał i oddziałuje, współtworzy i ukierunkowuje rozwój nauk ekonomiczno-rolniczych w Polsce.

Praca nauczyciela i wychowawcy to jednak głównie zajęcia i kontakty ze studentami. Samodzielne prowadzenie ćwiczeń Profesor Zygmunt Wojtaszek rozpoczął w roku 1951. Od 1967 roku prowadził wykłady i seminaria magisterskie na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym SGGW. Obejmowały one takie przedmioty, jak: *Wybrane zagadnienia z ekonomiki i organizacji gospodarstw rolniczych*, *Ekonomika działów i galezi gospodarstwa rolniczego*, *Ekonomika i organizacja produkcji w indywidualnych gospodarstwach chłopskich*. Od roku 1977 do chwili obecnej prowadzi wykłady z *ekonomiki i organizacji gospodarstw rolniczych* oraz seminaria magisterskie na Wydziale Rolniczym. Pod Jego kierunkiem prace magisterskie wykonało około 170 osób, studentów Wydziału Ekonomiczno-Rolniczego i Rolniczego. Był także wykładowcą na Podyplomowym Studium w zakresie ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw rolniczych.

Jako wykładowca Profesor Zygmunt Wojtaszek jest zawsze skrupulatnie przygotowany do zajęć, traktuje je bardzo poważnie, ze studentami postępuje po partnersku. Jest wymagającym egzaminatorem, a egzamin u Profesora stanowi dla studentów jedno z najdłuższych pamiętanych zdarzeń w trakcie całych studiów. Przygotował programy wielu przedmiotów, a także współkształtował plany studiów na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym. Napisał kilka prac służących dydaktyce, dotyczących np. projektowania organizacji gospodarstw, technologii i opłacalności produkcji, pracy doradczej instruktorów rolnych. Jednak najbardziej znany jest skrypt Profesora pt. *Koszty i kalkulacje*, jedna z najczęściej wznawianych w latach siedemdziesiątych pomocy dydaktycznych. Warto w tym miejscu wspomnieć, że Profesor Wojtaszek nie tylko sam pisał skrypty, ale także zachęcał do tego, i to skutecznie, swoich współpracowników. Miał także znaczny wkład w powstanie bardzo cenionej w skali kraju pomocy dydaktycznej, jaką jest *Zbiór zadań z ekonomiki, organizacji i rachunkowości gospodarstw rolnych*, a także *Encyklopedii ekonomiczno-rolniczej*. Można więc stwierdzić, iż z Jego dorobku dydaktycznego korzysta wiele osób, często nawet tego sobie nie uświadamiając.

Profesor Zygmunt Wojtaszek jako Człowiek i Kolega

Uroczystość Jubileuszowa skłania do refleksji, zastanowienia się nad tym, co wnosi Jubilat do swego grona, czy to rodzinnego, czy też w skali Zakładu, Katedry lub Wydziału. W tym miejscu nasuwają się jakże głębokie słowa Karola Wojtyły, obecnego Papieża Jana Pawła II, który pisał: „Wszystkie te po-

kolenia profesorów, uczonych i nauczycieli są (...) obecne nie tylko na zasadzie formalnej sukcesji dyscyplin i katedr, ale na zasadzie życiodajnego dziedzictwa. Nauka jest dobrem, które się przekazuje i dziedziczy. Dzieje się tak nie w sposób rzeczowy tylko, ale i osobowy. Nie tylko w księgach i skryptach, ale w przekazie i w odbiorze żywych ludzi. Doświadczenie to stwarza genealogia uczonych, pomiędzy którymi istnieje więź prawie taka, jak więź, która powstaje z rodzenia. Jakies duchowe ojcostwo i synostwo związane ze stosunkiem do nauki. Uczony przekazuje uczonemu część swojej duszy, dziedzictwo zamiłowań, a także zawile nieraz i trudne drogi, którymi dochodził do prawdy”. Jaki był więc wpływ Profesora Wojtaszka na rozwój osobowy i naukowy współpracowników? Z mojego osobistego punktu widzenia wpływ ten trudny jest do przecenienia. Poznaliśmy się w 1975 roku, po Jego powrocie z misji FAO w Mongolii. Mój starszy kolega, Józef Wojciuk, namówił mnie bowiem do wybrania Profesora jako promotora pracy magisterskiej. W latach 1975–1977 byłem więc uczestnikiem seminarium magisterskiego prowadzonego wspólnie przez Profesorów: R. Manteuffla, J. Kosickiego i Z. Wojtaszka. Tak zaczęła się nasza współpraca, trwająca do dziś, czyli przez 24 lata. W lutym 1977 roku, przed obroną pracy magisterskiej, właśnie Profesor Z. Wojtaszek wspólnie z Profesorem F. Manieckim – dyrektorem Instytutu (obecnie Katedra) Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych zaproponowali mi pracę w kierowanym przez Profesora Wojtaszka Zakładzie Ekonomiki i Organizacji Produkcji Rolniczej.

Z pierwszych lat mojej pracy w pamięci pozostanie mi na zawsze wiele naszych niepowtarzalnych dyskusji. Może jako próbkę przytoczę opinię Profesora Wojtaszka na temat mojego pierwszego artykułu, przygotowanego z wykorzystaniem badań wykonanych na potrzeby pracy magisterskiej. Miałem duże doświadczenie „pisarskie”, gdyż jako aktywista społeczny przygotowywałem wiele referatów na zebrania młodzieżowe. Powstało więc, moim zdaniem, dość zgrabne dziełko, liczące około 15 stron. Profesor wnikliwie je przestudiował i stwierdził: „Kolego, to jest bardzo dobre...” – niestety, nie przerwał zdania, lecz dodał: „...ale to się nie nadaje”. Wtedy to padło zdanie, które do dziś jest zmorą także moich dyplomantów i autorów recenzowanych artykułów. Zdanie to brzmi: „Jeśli w jakimś artykule jest akapit, bez którego artykuł nie zmienia sensu, należy ten akapit usunąć; jeśli w akapicie występuje zdanie, bez którego akapit nie zmienia sensu, należy to zdanie wyrzucić; jeśli natomiast w zdaniu jest jakiś wyraz, bez którego zdanie nie zmienia znaczenia, to ten wyraz należy także skreślić”. Tak bardzo się tym przejąłem, że może dlatego świętej pamięci Profesor Kazimierz Bis w recenzji mojej rozprawy habilitacyjnej stwierdził, że „rozprawa jest za długa, ale nie wiem, co można byłoby z niej wykreślić”.

Do nauczania i sztuki pisania prac o charakterze naukowo-badawczym z dziedzin ekonomiczno-rolniczych Profesor Wojtaszek przywiązuje duże znaczenie. W pracy pt. *Wkład nauk ekonomiczno-rolniczych do rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej*, opublikowanej w *Postęпах Nauk Rolniczych* nr 5 z 1995 r. pisze bowiem tak: „Specyficzną cechą nauk ekonomiczno-rolniczych jest to, że nie tworzą w sposób bezpośredni produktów i rzeczy użytkowych, które można łatwo dostrzec, zmierzyć i ocenić wartością pieniężną. Służą natomiast praktyce przez wyjaśnianie trendów rozwojowych gospodarki i formułowanie zasad sprawnego nią sterowania. Dostarczają materiału do edukacji ekonomicznej (...). Uzyskane wyniki badań przekazywane są praktyce za pomocą publikacji (...)”. Wychodząc z założenia, że „Bogata treść przedstawiona w nieudolnej formie może pozostać przez praktyków niedoceniona”, opublikował w *Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej* nr 4–5 z 1996 r. artykuł pt. *Uwagi o przygotowaniu pracy do publikacji*. Uwagi te sformułował na podstawie obserwacji, jakie zebrał jako „redaktor, recenzent i promotor”. Duża grupa magistrantów Profesora opublikowała artykuły napisane na podstawie prac magisterskich, a niektórzy są znanymi publicystami lub podjęli pracę w zawodzie dziennikarskim.

Profesor Zygmunt Wojtaszek bardzo dużo czasu poświęcał swoim asystentom. Starał się dla nich o mieszkania i wyjazdy na staże zagraniczne. Nie znam nikogo, kto ze współpracownikami, młodymi pracownikami naukowymi, spędzałby po kilka godzin dziennie, i to przez całe lata. Wspólnie z ówczesnymi magistrami: S. Kuźniarską-Olszewską i R. Łackim, a następnie A. Zawadzkiem, poznawaliśmy najnowsze tendencje w nauce i polityce, debatowaliśmy zawzięcie nad metodyką i wynikami prowadzonych przez nas badań, ale także poznaliśmy doświadczenia Profesora z pracy w Mongolii, budowy domów itd. W rozmowach tych przybliżał nam dorobek naukowy swoich nauczycieli i kolegów, który dobrze znał i do którego radził nam szerzej nawiązywać. Wyraźnie odczuwaliśmy, że pozostawał pod urokiem osobowości Profesorów: H. Romanowskiego, St. Antoniewskiego, F. Dziedzica, S. Ignara, Z. Grochowskiego, a szczególnie R. Manteuffla, który, jak mi wiadomo, był z reguły pierwszym czytelnikiem prac Profesora Wojtaszka i promował w literaturze ekonomiczno-rolniczej Jego ważniejsze osiągnięcia naukowe. Przy okazji wypiliśmy hektolitry herbaty i kawy, a także, co jest już naganne, wypaliliśmy tysiące papierosów. Podejrzewam, że póki 107 na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym w tamtych latach był najbardziej „okopconym” pomieszczeniem na Uczelni. Obecnie nikt z nas już nie pali.

Cechą charakteru Profesora Zygmunta Wojtaszka, być może otrzymaną w genach, może z tytułu swego wiejskiego pochodzenia, a może też utrwaloną w trakcie „przebijania się” w górę, do tytułu i stanowiska profesora, jest upór

w realizacji przyjętej drogi postępowania, podtrzymywaniu swoich, na ogół głęboko przemyślanych, poglądów. Skutkowało to pozostawaniem przy swoim zdaniu nawet wówczas, gdy nie było ono popularne, wręcz nie było 'dobrze widziane. Upór i konsekwencję wykazuje profesor nie tylko w sprawach osobistych, ale także w sprawach bardzo istotnych politycznie czy gospodarczo. Wspomnę tu tylko jeden przykład, dotyczący mianowicie cen ziemi. Już dawno Profesor twierdził, iż w Polsce struktury agrarnej nie można będzie poprawić tak długo, jak długo ziemia będzie tania. Bariery wzrostu obszaru gospodarstw rozwojowych jest bowiem brak podaży ziemi, a on z kolei wynika z faktu, iż ziemia jest tak tania, że nikomu nie opłaca się jej sprzedawać, lepiej niech więc leży odłogiem i czeka na lepsze czasy. Z drugiej strony ziemi pozbywać się nie warto, gdyż z przychodu z jej sprzedaży nie można sobie stworzyć innego warsztatu pracy. Profesor Zygmunt Wojtaszek swój pogląd w tej sprawie prezentował w latach siedemdziesiątych, osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Przez dziesięciolecia molestował wręcz polityków i działaczy gospodarczych, głównie związanych z ZSL i następnie PSL. Wdzięcznego słuchacza zyskał dopiero w ówczesnym wicepremierze i ministrze rolnictwa Romanie Jagielińskim, który docenił pomysł Profesora i wprowadził kredyty preferencyjne, nisko oprocentowane, na zakup ziemi. To spowodowało wyraźny wzrost ceny ziemi rolniczej, a w niektórych rejonach wręcz jej kreowanie w wyniku pojawienia się podaży ziemi.

Inną cechą charakteru Profesora Zygmunta Wojtaszka jest Jego przyjazny krytycyzm. Jeśli nie zgadza się z jakimiś poglądami, to nigdy tego nie ukrywa, bez względu na konsekwencje. Uwagi Profesora, choć krytyczne, nie wynikają jednak z chęci dokuczenia komuś, przedmiotem kontrowersji są bowiem poglądy, a nie osoby je wyrażające. Przy współpracy z Profesorem ważna jest umiejętność słuchania Jego poglądów, choćby nie były one zgodne z naszymi oczekiwaniami, a następnie spokojne przeanalizowanie ich i wykorzystanie w swojej pracy badawczej oraz w publicystyce.

Profesor Zygmunt Wojtaszek charakteryzuje się też niepodważalną rzetelnością w badaniach. Jako mikroekonomista sprawdza każdą liczbę, analizuje poprawność wysuwanych wniosków. Mogę stwierdzić, iż zdarzały się przypadki, kiedy Profesor wykazywał, iż w moim artykule sprzed wielu lat, który już zacierał się w mojej pamięci, są błędy w zakresie danych czy słuszności wnioskowania. Po sprawdzeniu okazywało się, iż miał rację. Rzetelność tę Profesor wykazuje nie tylko jako badacz, ale także jako dydaktyk i człowiek.

Ze współpracy z Profesorem można czerpać wiele korzyści merytorycznych. Wśród innych zalet chciałbym uwypuklić fakt, iż potrafi on, jak mało kto, doskonale wyłowić ważne problemy badawcze, przewidzieć, które będą istotne

w przyszłości. Często wskazywał nam różne pola do zainteresowań badawczych, które nam, współpracownikom, wydawały się w owym czasie nieistotne, więc ich nie podejmowaliśmy, a po kilku latach okazywało się, że zmarnowaliśmy szansę zagospodarowania określonej niszy problemowej. Stwierdzam, iż Profesor wielokrotnie w swoich pomysłach naukowych wyprzedzał aktualne potrzeby nauki i praktyki, choć także nie zawsze sam takie badania podejmował.

Jako kierownik zespołu, jakim jest Zakład Ekonomiki i Organizacji Produkcji Rolniczej, starał się tworzyć bardzo bliskie związki koleżeńskie. Wspomnę tylko, że jako jeden z nielicznych profesorów zapraszał współpracowników prywatnie do siebie, do domu w Warszawie lub na działkę w Podgórzycach koło Góry Kalwarii, organizował zbiorowe spotkania, bardzo nas wszystkich zbliżające, cementujące zespół. Być może było to jedna z przyczyn sukcesów naukowych tej grupy. Warto bowiem pamiętać, iż w kierowanym przez Profesora Wojtaszka Zakładzie 4 pracowników (W. Józwiak, B. Klepacki, J. Lewandowski i H. Runowski) uzyskało tytuły naukowe profesora nauk ekonomicznych.

Nie sposób jest w krótkim tekście wymienić wszystkie cechy Profesora. Wspomnę jednak jeszcze o jednej, którą można wręcz nazwać pasją. Chodzi mianowicie o Profesora jako o budowniczego, który, jak mi wiadomo, postawił w swoim życiu trzy domy. Zabezpieczył więc materialnie rodzinę. Jak potrafił pogodzić swoje zaangażowanie badawcze, dydaktyczne, publicystyczne i wychowawcze z tak intensywną działalnością budowlaną, może powiedzieć tylko sam Profesor. Jest to bowiem trudne do wyobrażenia.

Odnosząc się do całokształtu dorobku i postawy Profesora Wojtaszka trzeba wyrazić głęboki szacunek i podziękowanie za wszystko, co zrobił dla dobra Uczelni, Wydziału, Katedry i Zakładu, dla polskiej ekonomiki rolnictwa, współpracowników i kolegów. Jednocześnie chcę w imieniu własnym oraz, jak sądzę, wszystkich współpracowników, złożyć Panu Profesorowi życzenia dalszych sukcesów, zarówno zawodowych, jak i osobistych.